

УДК 655.254.22:82-1

Зіновій Партико,
доктор філологічних наук,
професор Класичного
приватного університету

Світлана Бевзюк,
фахівець з інформаційних
технологій

Галузеві норми редагування поетичних творів

Укладено каталог галузевих норм редагування поетичних творів. Для виявлення ступеня їх обґрунтованості застосовано метод експертних оцінок (опитано сім експертів; опитування проведено на основі розробленої анкети). З проаналізованих дев'яти норм сім доцільно застосовувати на практиці. Дослідження має випробувальний (пілотний) характер. Як побічний результат роботи встановлено, що для виявлення в поетичних творах найпростіших, найгрубіших помилок корисним є створення системи редагування поетичних творів.

Ключові слова: редагування, поезія, поетичні твори, норми.

Вступ. Одна зі складових частин художньої літератури — це поезія, а її найкращі твори є перлиною мистецтва кожної нації. Проте й найдосконаліші з них (як геніїв світової літератури, так і митців значно меншого масштабу) вимагають редагування, що дає змогу суттєво підвищити їх мистецький, художній та естетичний рівень. Саме потребою людини в естетичній досконалості й визначається актуальність цього дослідження.

Об'єктом є галузеві норми редагування поетичних творів (письмових), крім тих, що належать до поезії в прозі. За межами роботи залишаються питання видавничої діяльності, пов'язані з укладанням збірок і збірань поезій.

Предметом дослідження є створення каталогу галузевих норм редагування поетичних творів.

Мета дослідження полягає в тому, щоб запропонувати редакторам, які працюють у ЗМІ (книжкових видавництвах, редакціях періодичних видань, видавничих організаціях) і готують до друку поетичні твори, апробовану нормативну базу для їх редагування.

Завдання:

- зібрати літературу, яка стосується редагування поетичних творів, й провести аналіз наявних у ній рекомендацій;
- на основі аналізу літературних даних, а також власних досліджень укласти каталог галузевих норм редагування поетичних творів;
- методом експертного опитування виявити прийнятність запропонованих норм редагування;
- за результатами опитування удосконалити каталог галузевих норм редагування поетичних творів.

Огляд літератури. Найперше слід зазначити: автори виходять із тих положень, що існують норми загального й галузевого редагування [1] і паралельно з нормативним є також творче редагування [2].

Звичайно, дослідження роботи з поетичними творами повинно базуватися на вимогах, прийнятих у теорії віршування, що є складовою літературознавства. Проте через брак місця лише скеруємо читачів до таких видань [3; 4], оскільки серед фахівців ці питання є загальновідомими.

У наявній літературі [5—8] регламентовано загалом лише видавничі й поліграфічні норми редагування. До них, зокрема, належать ті, що стосуються:

- розташування рядків на сторінці, зокрема їх поділу на окремі частини або переносів;
- поділу поетичного твору на строфи;
- нумерування рядків, строф і окремих поезій;
- розташування прізвищ авторів, перекладачів, а також дат і місця створення поезій чи їх перекладів.

Крім вітчизняних, виявлено також публікації (англо-мовні) зарубіжних авторів з означеної тематики [9—11].

Особливо багато рекомендацій щодо редагування поетичних творів представлено в Інтернеті (для пошуку в системі Google було використано ключові слова англійською мовою — *editing poetry*). Різноманіття відповідей зумовлено також наявністю таких додаткових ключових слів, як *manuscript, punctuation, checklist, software, services* тощо. Проте в поданих посиланнях здебільшого містяться не науково обґрунтовані рекомендації, а лише міркування щодо досліджуваної теми. Підтверджує цю думку й те, що практично в усіх авторів рекомендації суттєво відрізняються, хоча серед найкращих можна виділити, наприклад, такі [12; 13].

Крім того, оскільки є програми, які генерують вірші в автоматичному режимі (так звані програми-"віршомази") [14; 15], було проаналізовано можливість їх застосування для автоматизації редагування поетичних творів.

Методи дослідження. Проведене дослідження має статус випробувального (пілотного).

Як основний метод було обрано експертне опитування з використанням анкет (кожен експерт мав ставити оцінки незалежно від інших).

Для відбору експертів, як відомо, використовують два методи: на основі самооцінки і колективної оцінки експертами один одного. Проте ці методи не було застосовано, оскільки дослідження пілотне (результати отримані на основі якісних, а не кількісних методів).

Як додаткові методи було застосовано також аналіз (виявити норми в літературі, які використовують під час редагування поетичних творів), порівняння (з'ясувати відмінності між різними формулюваннями аналогічних норм), узагальнення (обрати серед різних формулювань

норм оптимальне) й підрахунки (статистичне опрацювання відповідей експертів).

У дослідженні для аргументування отриманого результату використано метод відносного обґрунтування. Його логічний механізм полягає в тому, що краще застосовувати норми, обрані низкою експертів, ніж норми, якими без жодних аргументів послуговуються окремі редактори-практики.

Результати й обговорення

Кількісні результати. Відповідно до завдань дослідження було укладено каталог галузевих норм редагування поетичних творів (див. додаток). Серед цих норм є сформульовані в проаналізованій літературі, а також додані до каталогу через вагом, на нашу думку, підстави (наприклад, про ритміку та римування).

Для проведення експертного опитування було розроблено спеціальну анкету й відібрано сім експертів (журналісти, редактори, філологи), які обов'язково мали бути або професійними¹ поетами, які постійно редагують поетичні твори колег, або редакторами-професіоналами, які мають не менше ніж десятилітній досвід роботи за фахом, причому постійно редагують поетичні твори.

Для проведення опитування кожному експерту надавався каталог й анкета, час заповнення якої не регламентувався.

Результати дослідження дають підстави стверджувати, що норми 2.1 та 3.2 потребують удосконалення. Так, стосовно норми 2.1 опитані в коментарях вказують, що дотримання ритму важливіше, ніж нормативне розташування наголосу, а тому нормою 2.1 в поезії можна іноді знехтувати; стосовно ж використання норми 3.2 в одному з коментарів зауважено, що більшість віршів є "вільними" (з такою думкою експерта автори статті погодитися не можуть). Крім того, в коментарях до норми 3.1 експерти зазначили, що автор має право її порушувати, якщо це допомагає краще висловити думку.

Частина експертів на запитання анкети не відповіла. Це, можливо, свідчить про потребу доопрацювати норми, аби вони були точнішими, зрозумілішими та досконалішими.

Якісні результати. Найперше відзначимо, що до каталогу варто додати норму про необхідність дотримання автором обраного поетичного жанру. Це уможливить контроль строфічної форми поетичних творів деяких жанрів (наприклад, сонету).

Якщо порівнювати межі редакторського втручання в авторський текст у поетичних творах та інших (непоетичних) видах літератури, то в поезії через специфіку авторського самовираження воно має здійснюватися мінімально. Натомість основну роль повинен відігравати редакційний висновок й зроблені на його основі усні чи письмові рекомендації редактора (під час його роботи з автором).

Крім того, слід зазначити, що редагування поетичних творів бажано доручати редакторам, які мають здібності до поетичної творчості.

Наявність програм-"віршомазів" (тобто комп'ютерних систем, які за заданими користувачем шаблонами пишуть вірші, здійснюючи відбір слів випадковим чином) дає підстави твердити, що потенційно можливим є створення систем редагування поетичних творів. Інформаційною базою для них мають служити: а) масив жанрів поетичних творів; б) масив способів римування; в) масив видів стоп; г) орфоепічний словник української мови з нормативними наголосами у словоформах (такий електронний словник уже

існує [16]). Використання означених систем є доцільним для виявлення в поетичних творах найпростіших, найгрубіших помилок, а також відсіювання поетів-графоманів.

Висновки. 1. З результатів проведеного пілотного експертного опитування випливає, що більшість із запропонованих у каталозі норм слід рекомендувати для використання на практиці (виняток — норми 2.1 і 3.2).

2. Для удосконалення каталогу норм й ступеня обґрунтованості результатів дослідження доцільно:

- опитати більшу кількість редакторів, які опрацюють поетичні твори, відібравши їх за спеціальними критеріями;
- удосконалити каталог норм, чіткіше описавши їх, врахувавши всі отримані коментарі, а також додавши нові (наприклад, про жанри поетичних творів).

3. Провести поглиблене вивчення специфічних помилок у поетичних творах, провівши їх узагальнення й систематизацію.

4. Оскільки існують програми-"віршомазии", то можливим є і створення систем редагування поетичних творів, які виконували б функції контролю дотримання деяких найпростіших норм роботи з текстами.

Додаток

КАТАЛОГ²

галузевих норм редагування поетичних творів

1. Літературознавчі норми.

1.1. Наявність рими.

Рядки поетичних стоп упродовж усього твору повинні римуватися лише за однією схемою.

Винятки: Окрім різновидів віршованих форм, які її не передбачають (наприклад, верлібр, білий вірш, астрофічний вірш).

1.2. Дотримання віршового розміру.

У творі має бути дотриманий лише один віршовий розмір.

Винятки: Білий вірш.

1.3. Поділ на стопи.

У поетичному творі має бути дотримана тільки одна стопа.

Винятки: 1. Вільний вірш.

2. У відносно великих за обсягом творах при переході до іншої теми чи зміні емоційного стану.

1.4. Місце ритму у творі.

Упродовж усього поетичного твору має бути дотриманий один і той самий ритм.

2. Лінгвістичні норми.

2.1. Наголос.

Наголос слова в поетичному творі повинен відповідати його наголошенню в орфоепічному словнику.

Винятки: 1. Якщо вживається слово, в якому декілька варіантів наголошення, то автор може обирати будь-який з них.

2. Наголошення слова може змінюватися залежно від ритму (наприклад, у верлібрі).

3. Поліграфічні норми.

3.1. Розташування рядків.

Рядки на сторінці мають бути вирівняні вліво від уявної вертикальної лінії, розташування якої залежить від формату видання. Рядки повинні мати приблизно одну довжину та розташовуватись один над одним.

Винятки: 1. Якщо у поетичному творі наявний епіграф, його вирівнюють управо та виділяють курсивом.

¹ Під словом *професійні* маємо на увазі членів Спілки письменників України.

² Опис норм подано в скороченій формі (без коментарів і прикладів).

2. Типографічні вірші.

3.2. Поділ на строфи.

Поділ на строфи має відповідати наявним зразкам (шаблонам) і не бути хаотичним.

Винятки: Поділ може бути хаотичним, якщо це білий, астрофічний або вільний вірш.

3.3. Нумерація віршів, строф, рядків.

За потреби дозволяється нумерувати окремі поетичні твори, строфи у них і рядки.

Винятки: Відсутність потреби в нумерації.

3.4. Розміщення прізвищ автора, перекладача, дати та місця написання віршованого твору.

У збірниках поетичних творів спершу подають прізвище автора, потім — перекладача (з обов'язковим зазначенням мови, з якої виконано переклад).

Нижче наводять дату та місце написання твору.

Винятки: 1. Не застосовується, якщо інформація про прізвище автора, перекладача, дату й місце написання відсутня.

2. Прізвище автора не зазначають, якщо це збірка одного автора.

3. Прізвище перекладача не подають, якщо всі поетичні твори збірника переклала одна особа.

Список використаної літератури

1. *Партико З. В.* Загальне редагування: нормативні основи : [навч. посібник] / З. В. Партико. — 2-ге вид. — Львів : Афіша, 2011. — 640 с.
2. *Партико З. В.* Методи творчого редагування // Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету ім. І. Огієнка. Філологічні науки. — 2011. — Вип. 25. — С. 236—242.
3. *Шульговский Н. Н.* Теория и практика поэтического творчества : технические начала стихосложения / Н. Н. Шульговский. — Санкт-Петербург : т-во М.О. Вольф, [1914?]. — 79 с.
4. *Якубський Б.* Наука віршування / Б. Якубський. — Київ : Слово, 1922. — 146 с.
5. *Феллер М. Д.* Довідник коректора / М. Д. Феллер. — Харків : Кн. палата УРСР, 1972. — 408 с.
6. *Справочная книга корректора и редактора :* ред.-техн. оформление рукописи, вычитка, корректура / под общ. ред. А. Э. Мильчина. — Москва : Книга, 1974. — 416 с.
7. *Евдокимова Л. А.* Как составить и отредактировать книгу стихов / Л. А. Евдокимова // Вопросы филологии и книжного дела : межвуз. сб. науч. трудов / под. ред. А. А. Дырдина. — Ульяновск, 2004. — С. 110—117.

8. *Козлова М. М.* Редакторская подготовка литературно-художественных изданий : учеб. пособие / М. М. Козлова. — Ульяновск : УлГТУ, 2000. — 51 с.
9. *Butterick G. F.* Editing the maximus poems : supplementary notes / George F. Butterick. — Storrs : University of connecticut library, 1983. — XVII, 79, 16, 13 p.
10. *Editing poetry from Spenser to Dryden* / ed. by A. H. de Quehen. — New York : Garland pub., 1981. — 174 p.
11. *Spreading the word : editors on poetry* / ed. by Stephen Corey, Warren Slesinger. — Columbia : Bench Press, 1990. — 146 p.
12. *Poetry revision checklist.* — Mode of access: <http://oakhill.newton.k12.ma.us/sites/oakhill.newton.k12.ma.us/files/users/3/technology/pdf/POETRY%20REVISION%20CHECKLIST.pdf>. — Title from the screen.
13. *Weil J.* Poetry editing / J. Weil. — Mode of access: <http://www.thethepoetry.com/2012/09/poetry-editing-a-rubric/>. — Last access: 31.03.2014. — Title from the screen.
14. *Программа-поэт.* — Режим доступа: http://leo.me/soft/leo_dip.htm. — Загл. с экрана.
15. *Стихотворец.* — Режим доступа: <http://www.cav.ru/?page=soft>. — Последний доступ: 01.04.2014. — Загл. с экрана.
16. *Український лінгвістичний портал // Словники України on-line.* — 2008. — Режим доступу: <http://corp.ulif.org.ua/dictua/>. — Назва з екрана.

Составлен каталог отраслевых норм редактирования поэтических произведений. Для выявления степени их обоснованности применен метод экспертных оценок (опрошено семь экспертов; опрос проведен на основе разработанной анкеты). Из проанализированных девяти норм семь целесообразно применять на практике. Исследование имеет предварительный (пилотный) характер. Как побочный результат работы установлено, что для выявления в поэтических произведениях простых, грубых ошибок возможно создание системы редактирования поэтических произведений.

The catalog of branch-wise norms for poetry editing was enclosed. To identify the validity of this norms the Delphi method was used (interviewed seven experts; conducted a survey based on a developed questionnaire). Of the nine analyzed norms seven were such that it is advisable to apply in practice. Research has probationary character. As a side result, it is shown that detection of poetry simplest, worst mistakes it is possible to create a system of poetry editing .

Надійшла до редакції 8 жовтня 2014 року